

ПРОБЛЕМА НЕДРУЖНІХ ПОГЛИНАНЬ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРКОВА

Анотація. Розглянуто проблему недружнього поглинання в Україні на прикладі Харківського підприємства "Імтокс", також досліджено види поглинань. Виявлено шляхи подолання існуючих прогалів у законодавстві України з метою запобігання ліквідації підприємств шляхом недружнього поглинання.

Аннотация. Рассмотрена проблема недружественных поглощений в Украине на примере Харьковского предприятия "Имтокс", также были проанализированы виды поглощений. Выявлены пути преодоления существующих пробелов в законодательстве Украины с целью предотвращения ликвидации предприятий путем недружественного поглощения.

Annotation. The problem of unfriendly takeovers in Ukraine by the example of Kharkiv enterprise "Imtoks", as well as types of acquisitions were considered. Ways for overcoming the existing gaps in Ukrainian legislation were proposed.

Ключові слова: рейдер, недружнє поглинання, реорганізація підприємства, ліквідація, протиправна дія.

Рейдерство (в Україні) – вилучення майна на законних підставах, в основі виникнення яких лежать прогалини в законі або системні недоліки функціонування державних інститутів (судової та правоохоронної систем, системи реєстрації юридичних осіб тощо) [1]. Тому ця тема є актуальною.

Метою дослідження є виявлення існуючих видів, форм та засобів недружнього поглинання, з'ясування факторів, які сприяють вчиненню такого поглинання, та надання пропозицій з приводу внесення змін та доповнень до діючого законодавства України щодо максимального уникнення таких дій.

"Рейдерство" в Україні здебільшого полягає у набутті незаконними шляхами тимчасового права на розпорядження активами та якнайшвидшим продажем цих активів, пов'язаним із рейдером особам із наступними перепродаваннями вилучених активів між пов'язаними особами, для того щоб завадити (унеможливити) їх поверненню законним власникам.

В Україні для боротьби з рейдерством створена Міжвідомча комісія з питань протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств, що діє при Кабінеті Міністрів України [2].

Проте, якщо рейдерство проходить без явних порушень законів, воно є корисним і оздоровлює занепалий бізнес.

Сьогодні Україна переживає черговий кримінальний бум. Засоби масової інформації заповнені повідомленнями про скандальні захоплення підприємств та криваві "розбірки" з конкурентами. У державах з такою економікою, як наша, умови для рейдерства створюються в той момент, коли суб'єкт господарської діяльності приватизується незаконним шляхом. А це – практично необхідна умова для успішного рейдерського захоплення. Рейдер не може здійснити захоплення об'єкта, якщо його корпоративна історія бездоганна й немає ані найменших причин для судових позовів. Рейдер також не зможе атакувати господарське товариство, перекупуючи акції в міноритарних акціонерів, якщо його власники консолідували 80 – 100 % акцій. Наявність корпоративного спору – це все, що потрібно вмілому рейдеру для втілення своїх амбіційних планів захоплення.

Щоб уникнути необґрунтованих судових позовів, накладення арештів на рахунки господарюючих суб'єктів, а також призупинення рішень зборів господарських товариств, Пленум Верховного Суду України у своїй Постанові № 9 від 22.12.2006 року "Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову" [3] ухвалив, що при розгляді справ, предметом яких є оскарження рішення загальних зборів господарського товариства, судам необхідно враховувати, що заборона проводити такі збори порушує право на участь у них і управління товариством тих його учасників, які не оскаржили це рішення, і суперечить змісту заходів забезпечення та меті їх застосування, яка полягає в захисті інтересів учасника процесу, а не в позбавленні (порушенні) прав інших осіб. Суд не повинен вживати таких заходів забезпечення позову, які пов'язані з втручанням у внутрішню діяльність господарських товариств (наприклад, заборона скликати загальні збори товариства, складати список акціонерів, які мають право на участь у них, надавати реєстр акціонерів і приміщення для проведення зборів, підбивати підсумки голосування з питань порядку денного тощо).

Існують чотири основні способи захоплення підприємства: через акціонерний капітал, кредиторську заборгованість, органи управління та оспорювання підсумків приватизації. Захоплення через акціонерний капітал свідчить про те, що він сильно розпорочений або недостатньо контролюється. Початком атаки є скупка акцій. Як правило, рейдери планують скупити близько 10 – 15 % акцій – ця кількість є достатньою, щоб ініціювати проведення зборів акціонерів з "потрібним" порядком денним, наприклад зміною керівництва підприємства. Акціонерне товариство, власником якого є трудовий колектив, – найпривабливіший об'єкт для рейдера. Одержуючи невисокі зарплати, працівники без особливих коливань продають свої цінні папери тому, хто пропонує ціну в 5 – 10 разів більшу за номінальну вартість (однак все одно меншу за ту, що вони реально коштують) [4].

Класичним прикладом тактики рейдерського захоплення (так званого "каскадного" методу) може слугувати спроба атаки на Харківське підприємство "Імтокс". Спеціалізація підприємства – унікальні металоконструкції для унікальних будинків Москви та інших столиць колишніх союзних республік. У перші роки здобуття Україною незалежності "Імтокс" став акціонерним товариством, а працівники – акціонерами. Один з міноритарних акціонерів підприємства, який володів 0,03 % акцій статутного капіталу і пробув у рангу акціонера всього два дні, встиг звернутися до суду з позовом про виплату 170 000 гривень дивідендів. Події розвивалися з блискавичною швидкістю. Природно, що з метою забезпечення позову суд наклав арешт на нерухоме майно "Імтокса" і його банківські рахунки. Забезпечення позову було скасовано в апеляційному порядку, однак одразу в іншому районному суді м. Харкова з'явився новий позов, у якому позивач вимагав повернути йому слюсарний верстат, який нібито був переданий ним підприємству за усним договором. Позивач також вимагав накладення арешту на майно. Крім того, у господарському суді також з'явилась заява про забезпечення позову в справі за позовом орендаря, з яким "Імтокс" нібито збирався укласти угоду купівлі-продажу нерухомості. У суді, втім, представники позивача не з'являються – існують лише заяви про забезпечення позовів. У цей самий час дрібні акціонери "Імтокса" стали одержувати пропозиції про продаж акцій. За сертифікат на 21 акцію пропонували близько 100 доларів. У результаті протягом 2-х місяців скупник придбав більше 10 % акцій. Усі ці акції були зареєстровані на одну особу, після чого ця людина, не довівши своє рішення до відома правління підприємства, звернулася до реєстратора і подала заявку на проведення декількох позачергових зборів акціонерів [4].

Які можна виділити засоби захисту від незаконного поглинання? Перш за все, це сприяння з боку державних органів у вигляді прийняття більш суворих нормативних актів. По-друге, відповідальна поведінка власника як якісного менеджера відносно його підлеглих. Рейдерство як явище існує в усьому світі – це цілком природна боротьба за виживання, економічна конкуренція. Сильні поглинають слабких. Але хто може сказати: чи сильний конкретний керівник? Про це, як правило, свідчать обсяги прибутків підприємства. Прозорість і ефективність можуть зробити підприємство фактично невразливим до рейдерів, якщо, звичайно, замовником захвату не є держава або її представники. Крім того, найчастіше "постраждали" є далеко не "економічними ангелами" – вони ведуть свій бізнес не зовсім за правилами, внаслідок чого бояться звертатися до правоохоронних органів. Таким чином, іноді рейдери виступають небанальними загарбниками.

Підбиваючи підсумки, хотілося б сподіватися, що це коротке дослідження дозволить розібратися у деяких хитросплетеннях корпоративних відносин, а також допоможе "спрацювати на упередження", захищаючи бізнес від недружніх захоплень і поглинань. Середньостатистична норма прибутку рейдера в Україні, за експертними оцінками, становить близько 1000 %. Якщо знизити її хоча б до 100 %, це саме по собі різко обмежить рейдерство. Хоча напевно чи це явище буде повністю подолане, доки більшість суб'єктів підприємницької діяльності поведуться безвідповідально по відношенню до можливих рейдерських атак. До послуг рейдера сьогодні на підприємстві можуть бути всі умови – від "трафаретного" статуту до відсутності фахівців у галузі корпоративного права та економічної безпеки підприємства. Зазвичай власники підприємств воліють не дуже витратитися на таких фахівців, вимагаючи захистити їх власність і при цьому приховуючи власну інформацію про свої активи, які можуть опинитись під загрозою.

Наук. керівн. Жирнова К. О.

Література: 1. Сфіменко А. Рейдерство або ринок контролю / Сфіменко А. // Юридичний журнал – № 11. – 2008 р. 2. Рейдерство. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D0%B9%D0%B4%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE>. 3. Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову : Постанова Пленуму Верховного Суду України № 9 від 22.12.2006 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-09.4>. 4. Ісар І. В. Рейдерство в Україні: причини виникнення та шляхи подолання [Електронний ресурс] / І. В. Ісар. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Pravo/12_57137.doc.htm.